

Natuur dichtbij

Het konijn, exoot of niet?
door Jan Alewijn Dijkhuizen

De ouderen onder ons weten het nog goed; liep je de duinen in, dan zag je ze overal: konijnen. Het open duinlandschap met stuivend zand, lage begroeiing en hier en daar een duindoorn, was het domein van het konijn. Sterker nog, dit type terrein bestond bij de gratie van het konijn. Hoewel we het konijn in gedachten eigenlijk altijd koppelen aan de duinen, komen konijnen niet alleen in dit type gebied voor. Parkachtig landschap en recreatiegebieden zoals de Brielse Maas blijken ook zeer geschikt voor deze gravers. En wat te denken van industriegebieden van opgespoten zand met dijken rond de olietanks? Daar komen er echt veel voor en zorgen ze vanuit de mens geredeneerd voor veel overlast.

Vaak wordt gedacht dat konijnen behoren tot de knaagdieren. Dat is echter niet het geval, hoewel er veel overeenkomsten zijn. Het konijn en de haas behoren tot een aparte orde, de haasachtigen. Een opvallend verschil met de knaagdieren is dat hazen en konijnen direct achter de voorste snijtanden twee stifttanden hebben. Daarom worden ze wel dubbeltandigen genoemd. Wanneer u een schedeltje vindt, moet u daar maar eens naar kijken. Konijnen hebben een gebit dat zeer geschikt is voor het afbijten en malen van planten. Overigens behoren konijnen tot de zoogdieren, dus jongen worden eerst grootgebracht met melk waarna ze overstappen op plantaardig voedsel.

Exoot?

Grote vraag bij het konijn is of het een inheemse diersoort is of niet? De huidige konijnenpopulatie is in Nederland gekomen door hulp van de mens. De eerste melding betreffende konijnen

konijn

in onze omgeving stamt uit de periode rond 1300. Het verhaal gaat dat Romeinen, maar ook monniken konijnen meenamen uit Spanje, waar deze dieren van nature voorkwamen, om ze hier uit te zetten voor de jacht. Zo was voedsel en kleding verzekerd. Maar zijn konijnen na al deze eeuwen nog wel een exoot te noemen? Sterker nog, uit archeologische vondsten blijkt dat er voor de laatste ijstijd ook al konijnen in Nederland te vinden waren. Ze zijn tijdens deze ijstijd door klimatologische ontwikkelingen verdrongen naar Zuid-Europa. Wellicht hadden konijnen dus ook uit zichzelf Nederland wel weer bereikt.

Buit!

In het boek "Een wereld van verschil" van Anton van Haperen staat een hoop informatie over de rol van konijnen op de ontwikkeling van de vegetatie in de duinen van Schouwen, Goeree en Voorne. Vooral interessant is dat de konijnenstand zeer kunstmatig was. Tot 1750 kon men grote delen van de duinen huren om er een konijnenpopulatie te laten gedijen, die men zelf voor vlees en bont mocht oogsten. Zo'n gehuurd stuk duin heette konijnenwarande. De naam Warande komt in Oostvoorne nog wel voor. Deze manier van beheer had natuurlijk een enorme impact op het gebied. Twee mooie voorbeelden zijn de Heveringen op Voorne en de Westduinen op Goeree. Toen na 1750 de koe opkwam als voedselbron en er andere materialen voor kleding voorhanden kwamen, stortte de handel in konijnen in.

Schadelijk dier

Met de komst van kleinschalige tuinderijen in de duinen (vanaf 1750) werden konijnen juist als een plaag gezien. Ze aten niet alleen planten uit de natuur, maar schilden ook de bast van bomen en vraten van knollen en andere groenten. Dat was weer een reden om konijnen te gaan bejagen.

Hoewel er volop op konijnen is gejaagd, is dit niet de oorzaak van de enorme teruggang in de populatie. Die is vooral veroorzaakt door de introductie, door de mens, van een virus uit Zuid-Amerika: Myxomatose. Voor Europese konijnen bleek dit zeer besmettelijke virus dodelijk te zijn. Populaties worden door dit virus gedecimeerd, hoewel er altijd wel exemplaren zijn die de ziekte overleven en resistent worden. Veel erger bleek het in 1990 ontdekte virus VHS, dat door konijnen meegenomen wordt in hun hol, waardoor alle familieleden besmet raken en overlijden.

Nuttig dier

Nu zitten we lokaal te smachten om konijnen. In de haven- en recreatieterreinen zijn er weliswaar teveel, maar in de duinen willen we ze graag terug. De duinen groeien dicht met struiken en bomen, er is bijna geen dynamiek meer in de bodem. Om dit nog enigszins te creëren zijn overal begrazingsprojecten gestart, maar dat heeft veel minder effect dan een gezonde konijnenpopulatie. Bijkomend voordeel van een gezonde konijnenstand is de komst van de bergeend en tapuit als broedvogel en de zand- of duinhagedis als bijzonder reptiel.

Waar konijnen nu nog leven, valt wel op dat ze zich anders gedragen dan vroeger. Door de komst van predatoren als vos en havik leven ze meer onder struiken en bosjes en zitten niet meer op open duintoppen in de zon.

Hoe nu verder?

In Spanje is men al zeer ver met herintroductieprogramma's voor konijnen. De aanleiding moet daar vooral gezocht worden in de mogelijkheden voor de jacht, maar de expertise is er niet minder om. In Nederland is voor zover ik weet in 2005 een eerste herplaatsing van konijnen uitgevoerd. Sinds twee jaar doet ook Natuurmonumenten een serieuze poging in Voornes Duin. Het Zuid-Hollands Landschap gaat komende jaren ook konijnen herplaatsen vanaf de Maasvlakte, waar deze dieren vanwege de veiligheid worden weggevangen.

Al met al is er een sterke relatie tussen de mens en het wilde konijn. In ieder geval word ik

altijd blij als ik er een zie. Op de Heveringen is een kleine populatie in tact gebleven die zich heel voorzichtig richting de duinen probeert uit te breiden. 's Avonds kun je bij het Bezoekerscentrum dan ook wel eens een konijntje zien weg huppelen. Opletten dus!

Literatuur:

Haperen van, A.M.M. (2009). Een wereld van verschil, landschap en plantengroei van de duinen op de Zeeuwse en Zuid-Hollandse Eilanden. KNNV Uitgeverij. Zeist.

Broekhuisen, S. e.a. (2016). Atlas van de Nederlandse Zoogdieren. Naturalis Biodiversity Center. Leiden.

konijn